

Олена Віталіївна Семенова,
*аспірант, викладач кафедри образотворчого мистецтва Уманський
державний педологічний університет імені Павла Тичини.
м. Умань*

МЕТОДОЛОГІЯ КОМПОЗИЦІЇ ТВОРІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА СЮРРЕАЛІСТИЧНОГО НАПРЯМУ

Сюрреалізм має розвинену програму й припускає усвідомлену діяльність творця щодо використання певних композиційних прийомів. Як не парадоксально, але саме в сюрреалізмі подібна раціоналізація не шкодить творчості й натхненню. Адже джерелом художніх ідей оголошена сфера несвідомого. Спадщина сюрреалізму впливає навіть на тих, кому він мало симпатичний. Підсвідоме опосередковано проникає в суміжні види діяльності, стаючи частиною ментальності людини ХХ і ХХІ століть. Його формотворчі принципи проявляються в різних видах образотворчого мистецтва: графіці, живопису, декоративно-прикладному мистецтві, дизайні, скульптурі й архітектурі.

Аналіз форми й змісту творів сюрреалізму свідчить про те, що цей художній напрям виник і розвивався не на порожньому місці, а на ґрунті ідей інтуїтивізму, фрейдизму, а також художніх знахідок дадаїзму й метафізичного живопису. Відомий французький історик мистецтва Моріс Надо бачив у сюрреалізмі новий спосіб пізнання алогічного, надприродного [1]. Якщо керуватися логікою цих міркувань, то діяльність художника-сюрреаліста підлегла сюрреалістичному ідеалу й здійснюється згідно з певними композиційними принципами.

У сюрреалізмі художнім ідеалом є ірраціональна, парадоксальна, абсурдна людина. Зовнішній вигляд ірраціональної людини показаний у метафізичних картинах Дж. де Кіріко. Це безликі, яйцеподібні голови, що символізують загадковість духу, непроникність особистості, особливу мудрість. За такою зовнішністю ховається таємниця, містика, непередбачуваність, неясність мотивів поведінки. Ними керує несвідоме, вивчене З. Фрейдом і

К. Юнгом, які довели схожий механізм колективного несвідомого у всіх людей. Очевидно, що людина в сюрреалістичних картинах нерідко зображується у формі манекена.

Ідеальна людина в сюрреалізмі – це особа з вільним асоціативним поглядом на світ, що сприймає його як єдине ціле, не поділяючи на живе й І неживе, розумне й нерозумне. Така людина може поєднувати несумісне, не підозрюючи про те, що це неможливо, суперечливо, абсурдно. Вона знаходить красу в цій єдності несумісного. Алогічна людина хоче бачити в речах щось ірраціональне, фантастичне, абсурдне, нереальне, містичне.

Ірраціональна людина прагне протиріч як до чогось позитивного й Ир привабливого. Вона приховує в собі щось таємниче, загадкове, керуючись у І своїй діяльності підсвідомими мотивами, спотворюючи й гіпертрофуючи їх. Загадковість ірраціональної людини проявляється в ірраціональності її щ*¹ поведінки, багато в чому зумовленою абсурдною реальністю.

Отже, у мистецтві людина постає в ролі естетичного ідеалу. На основі цього продукуються новітні художні методи. Моделюючи образ ірраціональної надлюдини, яка живе в містичній зверхреальності, художник може використовувати у своїй композиційній діяльності принципи сюрреалістичного методу. Він піддає форму об'єктів своєрідній ірраціоналізації завдяки І використанню принципів сюрреалізму.

Принцип «чистого психічного автоматизму», використовуваний художниками для вираження реального потоку думок: «Диктування думки поза всяким контролем із боку розуму, поза яких би то не було естетичних і моральних міркувань» [2].

Прийом запису сновидінь, мрій, усіяких бачень, галюцинацій. «За допомогою ліній, площин, форми, кольору художник повинен прагнути проникнути по ту сторону людського, досягти Нескінченного й Вічного» а (Г. Арп) [3].

Принцип невідповідностей або поєднання принципово непоєднуваного. Протиприродне сполучення двох далеких один одному реальних предметів, зближення зображень і образів. Наприклад, полотно «Канікули Гегеля», на

якому зображена склянка, що стоїть на парасольці. Вода з неї не проливається на парасольку. Значить, парасолька не виконує своєї захисної функції.

Зміна стану і властивостей предмета на протилежну якість, наприклад, знищення його структурних особливостей: тверде стає текучим, рідке переходить у твердий стан, важке повисає у повітрі, міцне руйнується, у людських фігурах випилюються «вікна», через які проглядається пейзаж, безжиттєве оживає, живе розпадається в порошок.

Одночасне співіснування двох різних образів в одному предметі, коли предмет постає у двох іпостасях: портрет-інтер'єр; ноги-чоботи й ін.

Поєднання в одному предметі протилежних якостей і їх взаємний перехід один в одного з використанням прийомів: старе й нове; денне й нічне; зовнішнє і внутрішнє; природне й штучне; динамічне й статичне; повсякденне й екзотичне; еротичне й танатичне тощо.

Слід зазначити, що художники-сюрреалісти за допомогою окреслених принципів ірраціоналізують композиційні засоби і прийоми двома протилежними художніми способами, відповідно до яких розрізняють органічний або біоморфний і «натуралістичний» сюрреалізм.

Список використаних джерел:

1. Андреев Л. Г. История сюрреализма [Электронный ресурс] / Л. Г. Андреев. – Режим доступа: <http://bibliofond.ru>.
2. Андре Бретон. Манифест сюрреализма 1924 года [Электронный ресурс] / Бретон Андре. – Режим доступа: <http://www.staratel.com>.
3. Естетика сюрреализму [Електронный ресурс]. – Режим доступу [.http://ua-referat.com](http://ua-referat.com).